

SEYYİD YAHYÂ VÂKIF EFENDİ VE HALEP MENZİL-NÂMESİ

Yunus KAPLAN¹

ÖZET

Klasik Türk edebiyatında yerleşim yerleri hakkında bilgi veren türlerden biri olan menzil-nâmeler, çeşitli yerleşim yerleri arasında yapılan seyahatlerde konaklanılan menziller hakkında manzum veya mensur şekilde kaleme alınmış olan eserlerdir. Büyük çoğunluğu 17. ve 18. yüzyıllarda yetişen şairler tarafından yazılan bu türde eser sahibi olanlardan biri de Seyyid Yahyâ Vâkif Efendi'dir.

18. yüzyılda çeşitli resmî görevlerde bulunmuş bir devlet adamı olan Vâkif Efendi, aynı zamanda şairliğiyle de tanınmıştır. 1736 yılında Halep kadılığına atanan Vâkif, bu görev yerine giderken yol güzergâhında konakladığı menziller hakkında kaside nazım şekliyle bir menzil-nâme kaleme almıştır. 74 beyitten müteşekkil olan ve devrin şeyhülislâmı Seyyid Mustafa Efendi'ye sunulan bu kasidede şair, İstanbul-Halep güzergâhındaki 34 menzil hakkında ayrıntıya girmeden bilgi vermiştir.

Bu çalışmada bir tür olarak menzil-nâmeler hakkında genel bir değerlendirmede bulunulmuş, bu türe örnek teşkil eden Vâkif'in Halep Menzil-nâmesi'nin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durularak eserin çeviriyazılı metnine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, Menzil-nâme, Vâkif, Halep Menzil-nâmesi.

SEYYİD YAHYA VAKIF EFENDİ AND HIS MENZİL-NAME OF HALEP (ALEPPO)

ABSTRACT

The letters of destinations which are one of types informing about the settlements in the Classical Turkish Literature are the works written in the poetical or prosaic forms about the destinations accommodated for the travels between the various settlements. One of those who had such a work written by the poets growing in 17th and 18th centuries is Mr. Seyyid Yahya Vakif.

Mr. Vakif who was a statesman having various formal duties in 18th century was also known as being a poet. Vakif who was assigned as a muslim judge in Aleppo in 1736 wrote an ode poetry letter of destinations about the destinations where he accommodated on the direction while going to that duty. The poet informed about 34 destinations without the details on the direction between İstanbul-Aleppo, on this ode which consists of 74 couplets and was presented to Mr. Seyyid Mustafa who was the shaykh al-islam in that period.

In this study, a general assessment was made about the letters of destinationas as a type, the translated text of Aleppo Menzil-name of Vakif which is a sample of this type was included as its form and content features were emphasized.

Keywords: Classical Turkish Literature, Menzil-name, Vakif, Menzil-name of Aleppo.

¹ Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yunuskaplan80@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2421-253X>.

GİRİŞ

Menzil-nâmeler, çeşitli vesilelerle çıkılan seyahatlerde kervanların konakladıkları mekânlar veya yerleşim yerleri hakkında manzum veya mensur olarak kaleme alınan eserlerdir. Klasik Türk edebiyatında büyük çoğunluğu hac seyahati esnasında konaklanılan menziller üzerine yazılan bu türdeki eser sayısı sınırlıdır.

Kervanlarla hacca gidenlerden bazıları ortalama 8-9 ay süren hac ve seyahatlerini tasvir eden eserler kaleme almışlardır. Bu eserlerde genellikle hacıların yol güzergâhları, konaklama ve oturak menzilleri tanıtılarak, hac yolculuğunun nasıl yapıldığına dair bilgilere yer verilir. Ayrıca menzillerde bulunan ziyaretgâh ve türbelerin isimleri verilerek menzilin dikkat çeken önemli özellikleri ile bölge hakkında anlatılan rivayetlerden de bahsedilir. Bunun yanında, bu eserleri kaleme alan hacılar, bizzat başlarından geçen ve şahit oldukları olaylardan ziyade, geçtikleri ve gördükleri yerlerde hacıların ihtiyaç duyabileceği su ve diğer emtianın bulunup bulunmadığı hususunda da bilgiler sunarlar (Sak ve Çetin 2005: 210). Menzil-nâmelerin en belirgin özelliği, yolculuğun daha çok dinî amacını vurgulayan, hacı adayına kısa ama faydalı ve genel bilgiler veren, sadece seyahat hatıraları olmayan eserler olmalarıdır. Menzil adlarının belirtildiği, iki menzil arasında zaman hesaplamalarının titizlikle yapıldığı, bu hesaplamaların bazen namaz saatlerine göre tayin edildiği bu muhtasar eserlerde gereksiz ve maksadı dışında bilgi bulunmamaktadır (Turay 2017: 113).

Menzil-nâmelerde menzillerin tasvirinde yazarların ilgi odaklarının değiştiği görülür. Örneğin İstanbul-Şam arasındaki konakların tasvirinde türbe, cami' ve konaklama yerleri önem kazanırken; Şam-Mekke arasındaki konakların betimlenmesinde daha çok su kuyularının durumları ön plâna çıkmaktadır (Coşkun 2002: 7).

Klasik Türk edebiyatında muhteva itibarıyla yolcuların konakladıkları menziller ve bunların sahip oldukları bazı özellikler hakkında bilgi veren menzil-nâme türünde yazılmış olan eserler "manzum", "mensur" ve "manzum-mensur" karışık olmak üzere üç şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar içinde edebî hüviyete sahip olanların büyük çoğunluğu manzum olarak tanzim edilenlerdir.

Rehber niteliğinde manzum hac seyahatnameleri olarak tanımlanan bu eserler genellikle mesnevi, bazen de kaside nazım şekliyle kaleme alınmışlardır. Başlıklarında menzil kelimesinin belirgin olarak kullanıldığı bu eserlerin çoğu, az bilinen şairler tarafından sade bir dille yazılmıştır (Coşkun 2002: 14-21).

Bu türde kaleme alınan eserler genellikle İstanbul-Şam-Mekke veya Kahire-Mekke arasındaki hac seyahati esnasında konaklanılan menziller üzerine yazılmış olsa da sadece İstanbul-Şam veya İstanbul-Halep arasındaki menziller için yazılmış olanlar da mevcuttur.

Bu meyanda klasik Türk edebiyatındaki manzum menzil-nâmeler ve bunların sahip oldukları özellikler hakkında aşağıda bilgiler verilmiştir:

1. Sulhî, Der-beyân-ı Aded-i Menâzil-i Hicâz: 17. yüzyıl şairlerinden Sulhî mahlaslı bir şair tarafından 68 beyit olarak *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezniyle kaleme alınmıştır. Mesnevilerde klasik olarak karşımıza çıkan tevhit, münacat, na't ve sebep-i telif gibi bölümlerin bulunmaması eserin baştan eksik olduğu intibahı

vermektedir. Doğrudan menziller hakkında bilgi vermekle başlayan eser, Şam'dan Hicaz'a kadar yol üzerinde bulunan konakları ihtiva etmektedir. 34 konak hakkında bilgi verilen eserde konakların sadece sayıları bildirilmekle kalınmamış buraların su, meyve ve yeşillik bulundurup bulundurmaması gibi özelliklerine de değinilmiştir (Donuk 2017: 89-104).

2. Bahrî, Üsküdar'dan Şâm'a Kadar Konaklar: 17. yüzyıldan sonra yaşadığı anlaşılan Bahrî mahlaslı bir şair tarafından *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* vezniyle ve mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. 57 beyit olan eserde, birinci konak olan Üsküdar'dan otuz dokuzuncu konak olan Şam'a kadarki konaklar ayrıntıya girilmeden kısaca anlatılmıştır (Coşkun 2002: 15-16).

3. Servet, Manzum Hac Seyahat-nâmesi: 17. yüzyılda veya öncesinde yaşadığı tahmin edilen Servet mahlaslı bir şair tarafından mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Klasik mesnevi formunda olmayan eser, 135 beyit ile 9 dörtlük olmak üzere toplam 144 nazım biriminden müteşekkildir. Mesnevi kısmını oluşturan bölümler, üç farklı aruz kalıbıyla yazılmıştır. Manzum hac seyahatnamesi özelliği taşıyan eserde şair, Pendik'ten başlayarak Konya, Halep ve Şam güzergâhından Mekke'ye kadar olan konaklar ve buraların sahip olduğu bazı özellikler hakkında sade bir dil ve canlı bir üslupla bilgi vermiştir (Donuk 2017: 17-21).

4. Hacı Seyyid Hasan Rızâyî, Tuhfetü'l-Menâzil ü Tuhfetü'l-Huffâz: 1664-65 yılında Aksaraylı Hasan Rızâyî tarafından kaleme alınmıştır. Kaside nazım şekli ve aruzun *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Şairin kişisel yolculuk izlenimlerinin hâkim gözüktüğü eserde, hacılar için hazır bilgi sağlamak, şair için ikinci derecede önem taşımaktadır (Coşkun 2002: 16-17).

5. Nâtık, Tuhfetü'l-Harameyn: Edirneli Nâtık (öl. 1716-17) tarafından 1707 yılında kaleme alınmıştır. Mesnevi nazım şekli ve aruzun *fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* kalıbıyla yazılan eser, 2789 beyittir. Şair, 1706 yılında çıktığı hac yolculuğunu ve bu yolculuk esnasında ziyaret ettiği yerleri anlatmıştır. Eserinin ağırlık noktasını hac farızasının yerine getirilmesinin gerekliliği, Mekke ve Medine ile buralardaki kutsal mekânların tanıtımı, ziyaretçilerin buralarda nasıl davranıp neler yapmaları gerektiği oluşturur. Seyahatinde deniz yolunu kullanan Nâtık; Kahire-Mekke arasındaki menzillerin havası, suyu ve toprağı gibi iklimsel özellikleri hakkında bilgi vermiş; kimi zaman da kendi başından geçen olayları veya gezdiği yerlerle ilgili kimi önemli olayları anlatmıştır (Aksoyak 2012: 10-14).

6. Seyyidî, Menâzilü'l-Hacc: Bursa Enarlı Zaviyesi Şeyhi Seyyid Mehmed Efendi (öl. 1706)'nin 1110/1698-99 tarihine denk gelen hac seyahati esnasında kaleme aldığı eser, mesnevi nazım şeklinde 145 beyitten müteşekkil olup bölümlere göre birkaç farklı aruz kalıbıyla yazılmıştır. Hac yolculuğunun Üsküdar-Şam etabında yer alan otuz yedi, Şam-Fâtıma Vadisi kısmında bulunan otuz altı konağı hakkında bilgiler içermektedir. Eser, menzil bilgilerinin yanı sıra yazıldığı dönemde cereyan eden adam kayırma, ahlaki yozlaşma, rüşvet gibi sosyal ve idarî sorunları açıklıkla dile getirmesi, dinî-tasavvufî ve ahlaki mesajlar içermesiyle diğer menzil-nâme örneklerinden ayrılmaktadır (Donuk 2019: 128-31).

7. Vahîd Mahtûmî, Mora Menzil-nâmesi: Vahîd Mahtûmî (öl. 1732) tarafından kaleme alınmıştır. III. Ahmed'in 1715 yılındaki Mora Seferi münasebetiyle uğradığı menziller hakkında bilgi veren, seyahat-nâme ve rûznâme özelliklerine de sahip olan bu eserde menziller birer kıt'a ile tavsif edilmiştir. Şair; tavsifini yaptığı menziller hakkında ayrıntılı tavsiflere girişmemiş, yer isimlerini tevriye ve cinas yoluyla farklı anlamlara gelecek şekilde kullanarak hüner gösterme yoluna gitmiştir. Manzum olarak verilen bu bölümlerden önce menzillerdeki konaklama süreleri ve konaklama yerlerinde yaşananlar hakkında mensur yollu kısaca bilgiler verilmiştir. Eser bu hâliyle manzum-mensur karışık bir şekilde kaleme alınmıştır.² Mahtûmî menziller hakkında tanzim ettiği manzum kısımlarda; Edirne, Timurtaş, Vezir Bahçesi, Kemal Çayırı, Mustafa Paşa, Hırmanlı, Güğümlü, Semizce, Kayalı, Papazlı, İstinmoka, Filibe, Kurt Korusu, Kâfirce, Alacalar, Otluca, İstendil, Gördös, Bataklık, Despot, Doğanca Yaylası, İğne Adası, Despot Deresi, Dobraş Yaylası, Ilıca, Nevrekop, Anaboli, Kaz Alanı, Astarca, Arap Alanı, Değirmenlik, Siroz, Mora, Tomba, Tahta-Cisr, Kurmuşda, Bereketli, Sarışaban, Tuzla, Karasu, Yenice, Yassıköy, Gümölcine, Ulufeciler, Mîrî, Nefes Baba, Şahiler, Benefşe, Zeynel Vakfı ve Dimetoka olmak üzere toplam 50 menzil hakkında ayrıntıya girmeden bilgi vermiştir.

8. Bosnalı Muhlis, Defilü'l-Menâhil ve Mürşidü'l-Merâhil: Manzum bir hac seyahatnamesi olan eser, 18. yüzyıl şairlerinden Bosnalı Muhlis tarafından 1748-49 yıllarında çıkmış olduğu hac seferi için kaleme alınmıştır. 891 beyit tutarında olan eser, *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* vezniyle yazılmıştır. Eserin bu türdeki diğer eserlerden en büyük farkı, müellifinin İstanbul'dan Mısır'a kadarki yolculuğunda deniz yolunu kullanması ve bu güzergâhtaki menziller hakkında daha ayrıntılı bilgiler vermesidir. Menâzil tipi hac seyahatnamelerinden biri olan eserde Muhlis; Kahire ile Mekke arasındaki 30 menzilin tavsifini yapmıştır (Coşkun 2007: 30-31).

9. Cûdî, Merâhilü Mekke Mine's-Şâm: Cûdî mahlaslı bir şair tarafından 1756 yılında, kaside nazım şekli ve aruz vezninin *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. 278 beyit tutarındaki eserde, Şam'dan Mekke'ye kadar olan hacıların uğradığı konaklar sade bir dille anlatılmıştır (Koyuncu 2017: 180-86).

10. Seyyid Hâkim, Menzil-nâme: 18. yüzyıl şairlerinden Seyyid Mehmed Hâkim (öl. 1770) tarafından yazılmıştır. Kıt'a nazım şekliyle yazılan bu menzil-nâme, 14 beyittir. Bu hâliyle bilinen menzil-nâmeler içinde en kısa olanı olsa da bahsetmiş olduğu menzillerin Rumeli'de oluşuyla birçok menzil-nâmeden farklılık arz etmektedir. Şair; Çekmece, Silivri, Tekfur, Malkara, Keşan, Gümölcine, Yenice, Mîrî, Sarışaban, Pravişte, Orfana, Lankor, Lankaz,

² Bu eser ilk olarak Sevim Üngün tarafından üç ayrı makale serisiyle ilim âlemine tanıtılmıştır. Üngün, bu çalışmalarında eseri fetihname türüne dâhil ederek çeviri yazılı metnini yayımlamıştır (Üngün, 1965-66). Veysel Göger ve Hüseyin Sarıkaya ise "Mora'nın İstirdadına Dair Kaynaklar" adlı makalesinde Üngün'ün bu eseri fetihname olarak değerlendirmesinin yanlış olduğunu, Mora seferi vesilesiyle padişahla birlikte seyahat çıkan Vahîd Mahtûmî'nin konaklanan menziller ve buralara ait özellikleri gün gün kaydederek bunlarla ilgili şiirler yazdığını belirterek eserin bir rûz-nâme olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Göger & Sarıkaya, 2009, s. 5). Bu konu hakkında değerlendirme yapan bir başka araştırmacı ise Sadık Yazar'dır. Yazar, "Râzî'nin 'Fetihnâme' Konulu Bir Şiiri" başlıklı çalışmasında Göger ve Sarıkaya'nın bu eseri rûz-nâme türüne dâhil etmelerine tam olarak katılmadığını söyleyerek Mahtûmî'nin eserinin muhteva itibarıyla menzîlnâme/menâzîlnâme türüne dâhil edilmesi gerektiğini savunur. Bu görüşünü desteklemek için de eserin hâtime bölümünde Mahtûmî'nin buna dair önemli ipuçları verdiğini belirtir (Yazar, 2019, s. 399).

Yenişehir Fener, Akova, Çatal, Ezdin, İstife, Livadiye, Gördos, Erhos, Trapoliçe olmak üzere toplam 22 yerleşim yerini zikretmiştir (Efe, 2020).

11. İsmet İbrahim Bey, Menâzilü'l-Haleb: İsmet İbrahim Bey (öl. 1807)'in 1787 yılında Halep kadısı olarak atanması üzerine buraya gitmek üzere çıkmış olduğu seyahatteki konakladığı menziller üzerine kaleme alınmıştır. Bu menzil-nâmenin aynı türdeki diğer eserlerden farkı, belli bir nazım şekli yerine bağımsız beyitler hâlinde yazılmış olmasıdır. Toplam 46 beyit olan eserde şair, Kartal'dan başlayarak Halep'e kadar yol boyu gördüğü menzillerin, ırmakların ve hanların adlarını nazmetmiştir. Eserde 42 başlık altında 45 yer adı anılmaktadır. Eserde geçen yer adlarından Bolvadin'e iki, Halep'e beş, diğer yer adlarına ise birer beyit ayrılmıştır. Bazen de bir beyitte iki yer adına (Adana, Ceyhan; Antakya, Asi) değinilmiştir. Bu beyitlerde 8 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır (Kesik 2019: 502).

12. Kâmil, Menâsik-ı Hacc: Kâmil (öl. 1894) mahlaslı bir şair tarafından 1851 yılında, mesnevi nazım şekli ve aruzun *fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün* kalıbıyla yazılan eser, 1178 beyittir. Eserin başlığında her ne kadar menâsik yazsa da muhteva olarak Şâm'dan Mekke'ye kadarki hacıların uğradıkları konaklar anlatıldığı için bir menzil-nâme örneğini teşkil eder. Kâmil bu konaklar arasında önemli gördüğü mescit, türbe, dağ, ova, kuyu, göl, gölet ve kale gibi yerlerin tarihî öneminden fizikî özelliklerine; bölgedeki tarım ürünlerinden, iklimine, örf ve âdetlerine kadar ayrıntılarıyla anlatmıştır (Elgün 2005: 5-19).

13. Fethî, Vâsf-ı Menâzil: Fethî mahlaslı bilinmeyen bir şair tarafından mesnevi nazım şekliyle ve aruzun *fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün* kalıbıyla yazılan eser, 153 beyitten müteşekkildir. Şair, Mısır'dan iştirak ettiği hac kervanıyla Kahire'den Mekke'ye varıncaya kadarki konakladıkları 67 menzil hakkında bilgi vermiştir. Sade bir dille kaleme alınan eserin dikkatleri çeken en önemli özelliği, menziller hakkında ayrıntılı bilgilerin verilmemiş olması ve müstakbel hacı adaylarına hac seyahatlerinde zorluk çekmemeleri için çeşitli faydalı bilgiler ihtiva etmesidir. Sade bir dil ve akıcı bir üslupla kaleme alınan eserde yer yer canlı müşahedeler de kendini hissettirir.

Vâkîf'ın Hayatı ve Eserleri

İstanbul Kasımpaşa'da doğdu (Çapan 2005: 710). Asıl adı, Yahya'dır. Seyyid Abdurrahîm Esad Fâiz Efendi (öl. 1726)'nin oğlu, Rumeli Kazaskeri Abdalbâkî Arif Efendi (öl. 1713)'nin de kızından torunudur. Büyükbabası ise Nakîbüleşraf Ebussuud Mehmed Efendi (öl. 1682)'dir. Öğrenimini tamamladıktan sonra Şeyhülislam Ebezâde Abdullah Efendi'den mülazım olarak 1120/1708-09 yılında Defterdar İbrahim Efendi Medresesi müderrisliğine atandı. 1127/1715'te Dedesi Abdalbâkî Arif Efendi'nin vasiyeti üzerine Eyüp'te bina edilen medreseye atanan Vâkîf Efendi, 29 Zilhicce 1133 (21 Ekim 1721) tarihinde İstanbul askerî kassamlığına (BOA 209/16528) getirildi. Ardından Ahmed Paşa ve Bâlî Efendi Medresesi'nde müderrislik yaptı (İnce 2005: 686-87). Sâlim'in tezkiresini yazdığı sırada (1134/1722) hâlen Bâlî Efendi Medresesi'ndeki görevine devam ettiğini belirttiği Vâkîf'ın buradaki görevi, 27 Rebiülevvel 1135 (5 Ocak 1723) tarihindeki azline kadar sürdü (Özcan 1989: 659).

Babası Abdurrahîm Esad Fâiz Efendi 1137/1725 yılında Mısır'a kadı olarak atanınca Vâkîf da Kahire nakibüleşraflığına getirildi. Buradaki görevinin ne kadar sürdüğü bilinmese de babasının Mısır kadısıyken 25 Cemaziyevvel 1138 (29 Ocak 1726)'de vefat etmesi üzerine babasından boşalan Mısır kadılığına vekâleten kendisi atanmıştır. Vâkîf'ın bu görevinin Mirzazâde Ahmed Neylî (öl. 1748)'nin 1 Şevval 1138 (2 Haziran 1726) babası Fâiz Efendi'nin yerine Mısır'a kadı olarak atanmasıyla son bulduğu anlaşılmaktadır (Özcan 2013: 1477).

Vâkîf'ın bundan sonraki görevi Halep kadılığı olsa da hangi tarihte bu göreve atandığı bilinmemektedir. Ancak şairin bu çalışmanın konusunu teşkil eden ve bu atama vesilesiyle şükranlarını dile getirdiği kaside, dönemin şeyhülislâmı Feyzullah Efendizâde Seyyid Mustafa Efendi (öl. 1745)'ye sunulmuştur. Buradan hareketle Vâkîf'ın bu göreve, Seyyid Mustafa Efendi'nin meşihat makamına atandığı tarih olan 1 Zilhicce 1148 (13 Nisan 1736)'den sonra getirildiği anlaşılmaktadır.

15 Ramazan 1150 (6 Ocak 1738) tarihinde İstanbul'da vefat eden (Fatîn 1271: 434; Müstakîmzâde 1928: 754) Vâkîf Efendi, Eyüp Sultan'da dedesi Abdalbâkî Arif Efendi'nin mezarı civarında metfundur (Özcan 1989: 130-31).

Talik yazıyı dedesi Kazasker Abdalbâkî Arif Efendi'den meşk eden Vâkîf Efendi, daha sonra babası Abdurrahîm Esad Fâiz Efendi'den meşkler alarak hat sanatında iyice ustalaştı. İyi bir hattat olmasının yanında şiir ve inşadaki başarısıyla da adından söz ettiren Vâkîf, Sâlim'e göre, maarif ehlinde biri olup aynı zamanda yeni tarzlarda hoş şiirler yazan iyi bir şairdir (İnce 2005: 687). Müstakîmzâde Sa'deddin Süleyman Efendi, Vâkîf'ın mürettep *Dîvân*'ının olduğunu (1928: 754) belirtse de şimdilik bu *Dîvân* elde değildir. Ancak çeşitli şiir mecmualarında³ bazı manzumeleri kayıtlıdır.

Halep Menzil-nâmesi

İsmi konusuna göre tarafımızca tayin edilen eser, Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda "06 Mil Yz A 4156" arşiv numaralı mecmuanın 39b-40b sayfalarında kayıtlıdır.

Vâkîf Efendi, bu eseri Halep kadılığına tayin edilmesi üzerine İstanbul'dan Halep'e varıncaya kadarki menziller hakkında bilgi vermek amacıyla kaleme almıştır. Şair, eserini hangi tarihte yazdığını belirtmemiştir. Ancak Halep'e kadı olarak atanması üzerine buraya gitmek için yaptığı seyahatteki menzilleri anlattığı dikkate alındığında eserini de bu göreve atandığı tarihten sonra yazdığı ortadadır.

Şairin hayatı bahsinde de dile getirildiği gibi Vâkîf Efendi'nin bu kasideyi, kendisini Halep kadılığına atayan dönemin şeyhülislâmı Feyzullah Efendizâde Seyyid Mustafa Efendi (öl. 1745)'ye şükranlarını dile getirmek için yazmış olması bu kasidenin Seyyid Mustafa Efendi'nin meşihat makamına atandığı 1 Zilhicce 1148 (13 Nisan 1736)'den sonra yazıldığını göstermektedir.

³ Örneğin Topkapı Sarayı Müzesi'nde "H. 1070" numaralı mecmuanın 67a-b sayfalarında Vâkîf'ın altı gazeli, Damat İbrahim Paşa'ya sunulan kasideleri muhtevi *Faiz Efendi ve Şakir Bey Mecmuası*'nda ise üç kasidesi kayıtlıdır.

Şair her ne kadar bu seyahatin tarihini açıkça belirtmese de “kış mevsimi olmasına rağmen menzilin ismi gibi sıcak olduğunu” söylediği Ilgın menziline bahsettiği beyitten hareketle seyahat vaktinin kış aylarına denk geldiği anlaşılmaktadır:

*Andan İlğün diyü bir menzile geldük nâ-geh
Tâb-hâneydi hemân ismi gibi vaqt-i şitâ* (b. 49)

Kaside nazım şekliyle ve aruzun *fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün* kalıbıyla tanzim edilen *Halep Menzil-nâmesi*, 74 beyitten müteşekkildir. Eser her ne kadar kaside formunda yazılmış olsa da nesib/teşbib, girizgâh, medhiyye ve fahriyye gibi bölümleri olmadığı için klasik kaside düzenine sahip değildir. Şair, iki yerde mahlasını zikretmiştir:

*Bende-i 'abd-i kemîn ya'ni çerâğ-ı hâşuñ
Pây-mâl-i rüfekâ Vâkıf-ı zâr u şeydâ* (b. 3)

*Müsteħak-ı keremûñ 'abd-i kadîmûñ Vâkıf
Kâzî-i şehir-i Haleb bende-i Seyyid Yahyâ* (b. 74)

Şair, Şeyhülislâm Seyyid Mustafa Efendi'ye arzuhal suretinde yazdığı *Menzil-nâme*'sinde menzillerin tavsifine geçtiği 19. beyite kadar içinde bulunduğu durumu kısaca özetlemiştir. Bu beyitlerde anlatıldığına göre Mustafa Efendi'nin delaletiyle Halep kadılığına atanan şair, bu atama üzerine sefer hazırlıklarını itmam eder. Şeyhülislâmın huzuruna çıktıktan sonra verilen görevi ifa etmek adına Halep'e gitmek üzere yola çıkar. Çıkan bu seyahat, İstanbul'dan ayrılmış olmanın barındırdığı hasret her ne kadar şairi hüzünlendirse de Allah'ın bereket kaynağı ve İbrahim Peygamber'in mekânı olan bu mübarek yerde şeriatı icra edecek olmasının kendisini hayır duaya mazhar edeceği düşüncesiyle gönlünü teskin ettiğini dile getirir.

Bu şekilde arzuhalini özetleyen Vâkıf, 19 ile 68. beyitler arasında asıl konuya yani İstanbul ile Halep arasındaki menzillerin tavsifine geçer. Şair, İstanbul'dan başlayarak sırasıyla Üsküdar, Kartal, Gökbüze (Gebze), Dil, Derbent, İznik, Lefke, Vezirhanı, Söğüt, Eskişehir, Seyit Gazi, Hüsrev Paşa, Bolvadin, İshaklı, Akşehir, Ilgın, Lâdik, Konya, İsmil, Karapınar, Ereğli, Ulukışla, Çiftehan, Ramazanoğlu Yaylası, Çakıt, Adana, Misis, Kurtkulağı, Payas, Belen, Antakya, Hârem, Atârib ve Halep olmak üzere toplam 34 menzilin ismini zikretmiştir.

Bir tür olarak menzil-nâmelerde her ne kadar seyahat esnasında kervanların güzergâhlarındaki konaklanan menziller ve buna bağlı olarak da yerleşim yerleri hakkında tavsifler yapılmış olsa da yapılan bu tavsifler oldukça sınırlı tutulmuştur.

Vâkıf da bu genel temayüle sadık kalarak mezkûr menzilleri sadece ismen zikretmekle iktifa etmiş ve bunlardan sadece birkaçının tavsifinde bulunmuştur.

Şair, menziller içinde en geniş Gökbüze (Gebze) menzili üzerinde durmuştur. Bu menzilde başta Mustafa Paşa Medresesi olmak üzere Paşa'nın burada birçok hayratının olduğunu ifade ederek⁴ sözü dedesi Abdülbâkî Ârif Efendi'ye getirir. Dedesi 1104/1692-93 yılında kara yoluyla Mısır'a giderken⁵ Gebze'ye de uğramış, buradaki eserleri tek tek temayyula müteşerrih olmuş ve bu gördüklerini kaleme almıştır. Vâkıf, bu külliyyede görmüş olduğu Yakut b. Mu'tasimî (öl. 1298)'nin hattı olan *Kur'ân-ı Kerîm*⁶ nüshası, İbn-i Esîr (öl. 1233)'in *Câmi'ü'l-Esîr* ve İbn-i Sînâ (öl. 1037)'nin *El-Kânûn fi't-Tıbb* ile *Eş-Şifâ* gibi kitaplarını görme vesilesiyle gönlünün açıldığını söyler.

Bolvadin dar ve ıssız bir yer olup yiyecek ve içecek bakımından da zayıftır (b. 44-45). İlgin, ismi gibi kış mevsiminde bile ılıktır (b. 49). Ereğli, tıpkı Şam gibi gönle ferahlık veren bir yerdir (b. 58). Ulukışla, Çiftehan ve Ramazanoğlu Yaylası yolculukta çok zahmet çekilen yerler olup şairin deyimleriyle üçü de zorlukta birbirine rahmet okutmaktadır (b. 59-61). Antakya ise faziletli ve seçkin ahaliye sahip bir yerdir (b. 66-67).

Sefere çıkanların konakladıkları menzillerde bulunan ve kendilerine kutsiyet atfedilen tarihî veya dinî şahsiyetlerin mezar veya türbelerine ziyarette bulunarak hayır duada bulunmaları menzil-nâmelerde karşımıza çıkan ortak özelliklerden biridir. Vâkıf da bu geleneğe uygun bir şekilde İznik'te İbn-i Eşref'in⁷, Seyyid Gâzî denilen menzilde Seyyid Gâzî'nin⁸; Konya'da ise Mevlânâ⁹, Şems-i Tebrizî¹⁰ ve İmam Begavî'nin¹¹ türbelerinden bahsederek buralara yaptığı ziyaretleri ve ettiği duaları dile getirir.

⁴ Yavuz Sultan Selim'in kızlarından Hafsa Sultan'la evli olan Çoban Mustafa Paşa (öl. 1529) Gebze'de cami, türbe, medrese, imaret, tekke, kütüphane, darüşşifa, paşa odaları, kervansaray ve çarşı içinde bulunan hamamdan oluşan menzil külliyesi inşa ettirmiştir (Köksal 1993: 351).

⁵ Şeyhî Mehmed Efendi, *Şakâ'ik Zeyli*'nde Vâkıf'ın dedesi Abdülbâkî Ârif Efendi'nin 1104 yılının Safer ayında (Ekim 1692) Mekke payesi ile Mısır/Kahire kadılığına atandığını ve bu görevinin 1105 yılının Receb ayında (Mart 1694) son bulunduğunu belirtmektedir (Ekinci 2018: 2586).

⁶ Yakut b. Mu'tasimî'nin hattı olduğu belirtilen bu *Kur'an-ı Kerîm*'den menzile uğrayan hemen hemen bütün menzil-nâme sahibi yazarlar bahsetmiştir. Bu hususta daha ayrıntılı bilgi için bak. (Sak ve Çetin 2005: 222-23).

⁷ Kaynaklarda künyesi Abdullah Rûmî b. Seyyid Ahmed Eşref b. Seyyid Muhammed Süyûfî (Mısırî) şeklinde geçmektedir. İbnü'l-Eşref, Eşref-zâde, Eşref-i Rûmî, Abdullah İznikî ve Abdullah-ı Rûmî adlarıyla da tanınan mutasavvıf bir şairdir. *Menâkıb-ı Eşref-zâde*'ye göre 874'te (1469-70) muhtemelen 100 yaşlarında İznik'te vefat etmiştir. *Divân, Müzekki'n-Nüfûs ve Tarikat-nâme* eserleri arasındadır (Pekolcay-Uçman 1995: 480-82).

⁸ Tarihî şahsiyetiyle menkıbevî şahsiyeti kaynaklarda ve hâfızalarda birbirine karışmış, Endülüs'ten Orta Asya'ya kadar bütün Müslüman milletlerin ortak malı hâline gelmiş biridir. Hemen hemen bütün kaynaklar, "Battal" kelimesinin onun asıl adı değil kahramanlığını belirten lakabı olduğunu ve asıl adının Abdullah olduğunu bildirirler. Anadolu'nun birçok bölgesinde 717-740 yılları dolaylarında Emevîlerin Bizans'a karşı yürüttükleri mücadelelerdeki kahramanlıklarıyla şöhret bulmuştur. Rivayetlere göre Battal Gazi, bugün Eskişehir'in güneybatısında yer alan Seyitgazi kasabasının bulunduğu antik Akroinon mevkiindeki bir muharebe sırasında şehit olmuş ve oraya defnedilmiştir (Ocak 1992: 204-05).

⁹ 1207 yılında Horasan'ın Belh şehrinde dünyaya geldi. Asıl adı, Muhammed; lakabı Celaleddin'dir. Babası, Belh şehrinin ileri gelen âlimlerinden olan ve bazı siyasi olaylar ve yaklaşmakta olan Moğol istilası nedeniyle bu şehri terk eden Bahaeddin Veled'dir. Mevlânâ, dört yaşında babasından felsefe, filoloji ve din dersleri almaya başlar. 1214 yılında Bağdat'a, 1218 yılında Konya-Karaman'a göç ederler. 1231 yılında babası öldüğünde 24 yaşında olan Mevlânâ, babasının yerine medresede ders vermeye başlar. Ömrünü insanları irşat etmekle geçiren Mevlânâ, 1273 yılında Konya'da vefat etmiştir (Öngören 2004: 441-48).

¹⁰ 1186 yılı civarında Tebriz'de doğdu. Adı Muhammed'dir. Daha küçük yaşlardan itibaren manevi ilimlerde büyük ilgi gösteren Şems, dinî ilimleri tahsilden sonra, yirmili yaşlarda Tebrizli Ebubekir Selebaf'a mürid olmuş, 14 yıl ona hizmet ettikten sonra birçok şehri dolaşmıştır. Devamlı bir arayış içerisinde olan Şems-i Tebrizî, manevî bir işaret üzerine Mevlânâ'yı arayıp bulmuştur. Mevlânâ ile yaklaşık üç buçuk yıl süren beraberliği neticesinde onun hayatında yeni ufukların açılmasına vesile olmuş, onu ilahî aşkın potasında eriterek, kâmil bir Hak aşığı yapmaya muvaffak olmuştur. Şems'in akıbeti belli değildir. 1247 tarihinde Mevlânâ'da meydana gelen büyük değişikliği hazmedemeyenler tarafından mı öldürüldü, yoksa geldiği gibi kimseye

Menzil-nâmeler muhayyel olmaktan ziyade mücessem olan kavramlar üzerine kurgulanan bir tür olduğu için bu türde kaleme alınan metinlerde; aşk, hüzn, hasret ve vuslat gibi kavramlar üzerine kurgulanan metinlerde karşımıza çıkan estetik unsurlara ve bedii ifade şekillerine daha az tesadüf edilir. Bunda, bu metinlerde okuyucuyu bilgilendirme gayesinin ön planda tutulmuş olmasının etkili olduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

Vâkıf da her ne kadar okuyucuyu bilgilendirmek maksadıyla hacimli sayılmayacak ve seyahat-sergüzeşt karışımı bir eser kaleme almış olsa da yer yer sanatlı söyleyişlere başvurarak eserine çeşni ve renk katmasını bilmiştir. Şair bunu yaparken kelimeler arasındaki anlam ilişkileri, edebî sanatlar ve mazmunlardan istifade etmeyi de ihmal etmemiştir.

Vâkıf, İshaklı menziline yer verdiği beyitte İshak kelimesini cinaslı kullanır. Birinci mısradaki yer adı olarak kullandığı bu kelimeyi ikinci mısradaki bu kez yukarıda vasıfları zikredilen İshak kuşuyla¹² ilişkilendirmiştir:

Andan **İshâkı**ya düşdi kemer-i tâli'imüz

Murğ-ı **İshâk** gibi şubha dek olduk gūyâ (b. 46)

Halep Menzil-nâmesi, sade bir dile ve samimi bir edaya sahiptir. Bunda şairin kişisel intibalarını tasannudan uzak bir söyleyiş tarzıyla anlatmış olması etkili olmuştur. Yine kelime seçimleri ve kullanılan deyimlerin de sadeliğin teminindeki rolünü göz ardı etmemek gerekir. "Misafir umduğunu değil bulduğunu yer (b. 43)", "Yüz sürmek (b. 7), Allah'a emanet eylemek (b. 18), kaleme almak (b. 26), yâdına (hatırına) gelmek (b. 43), gün görmemek (b. 48), deruna (gönle) düşmek (b. 52), rahmet okutmak (b. 61)" ve "bela çekmek (b. 65)" gibi atasözü ve deyimler bu kabildendir.

Çeviriyazılı Metin

Halep Kâzîsi Vâkıf Efendinin Halepden Hazret-i Veliyyü'n-Ni' ama İrsâl İtdigi Kaşîdedür

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

1. Ey bihîn zât-ı şeref-bağış-ı maķâm-ı fetvâ
Dūd-mân-zîb-i kerem revnaķ-ı şadr-ı 'ulemâ
2. 'Arz-ı hâl itmege izn isterem ey zât-ı kerîm
Emrûn olursa efendim baña eyle imâ

haber vermeden Konya'yı terk mi ettiği bilinmemektedir. Mezarının Konya, Tebriz ve Hoy gibi bazı şehirlerde olduğu iddialar arasındadır (Ceyhan 2010: 511-16).

¹¹ Doğum yeri olan Horasan'da Merverrûz ile Herat arasında bulunan Bağşûr (Bağ) kasabasına nispetle Begavî nisbesiyle meşhur olan hadis, tefsir ve fıkıh âlimidir. Seksen yaşlarında 1116 yılında Merverrûz'da vefat etmiştir (Güngör 1992: 340-41).

¹² İshak kuşu, baykuş türünden fakat ondan daha küçük bir kuştur. Ötücü kuşlarla ya da böcek, örümcek vb. omurgasızlarla beslenir. Omuz başında tırnak şeklinde bir kemiği vardır. Geceleri baş aşağı bir ağaç dalına asılarak sabaha kadar orada öter. Korkusu ve şaşkınlığı fazlaca bir kuştur (Ceylan 2007: 52).

3. Bende-i 'abd-i kemîn ya' ni çerâğ-ı hâşuñ
Pây-mâl-i rüfeķâ Vâkıf-ı zâr u şeydâ
4. Görmüş idüñ o zamân luţfuña şâyeste anı
İdüp ol bî-kesi çün kâzî-i şehri-i Şehbâ
5. Ba' de tekmlü¹³ teşekkür itdi
Tehyi 'e hep sefer âlâtını bîçün u çerâ
6. Bulup itmâm mühimmât-ı tariķ âhîr-i kâr
Oldı hengâm-ı vedâ' -ı seferi rüy-nümâ
7. Yüz sürüp dergeh-i vâlâ-yı celîlü'ş-şâna
Oldum ol menba' -ı ihşâna o dem kim ruķ-sâ
8. Bûs-ı dâmân-ı şerîfüñle müşerref oldum
O şerefden beni dūr itmeye hem-vâre Hüdâ
9. Ba' d-ezîñ girye-künân hasret ile sulţânum
İşigüñe? gelüp elţâfuñ iderdüm ihşâ
10. Güç imiş bâb-ı veliyyü'n-ni' amîden ola dūr
İhtiyârıyla kişi bilmez idüm bunı şehâ
11. Dil-i nâ-şâda bu vech ile tesellî virdüm
K'ey esîr-i ğam u endüh degül girye revâ
12. İmtişâl eyle hemân emrine terk it ta' abı
Bir gün evvel varup ol beldeyi eyle me 'vâ

13. Menba‘-ı feyz-i Hudâ cây-ı Halîlu’llâhı
Cebhe-zâr eyle du‘âsında olup şubh u mesâ
14. Kâdir olduğça re‘âyâyı himâyet iderek
Sa‘y kııl eylemege şer‘-i şerîfi icrâ
15. Saña lâzım olan ol zâta du‘â aldırmağ
İtme taqşîr umûrında şağın sen aşlâ
16. Baña te’sîr idüp bu kelimâtı âhîr
Sûzişüm eyledi teskîn bu pend-i ğarrâ
17. Mâcerâ-yı dil-i nâ-şadımı hep nağl ideyüm
Güş kııl luğf idüp ey dâver-i bî-mişl ü bahâ
18. Eyledüm ben seni Allâha emânet diyerek
Oldı hasretle gönül ‘âzım-i şehri Şehbâ
19. Dâmen-i pâküni bûs eyleyüp **İstanbul**dan
Üsküdüra o zamân geçmiş idüm rû-be-ğafâ
20. Şavb-ı maqşûda olup irtesi ‘âzım oldum
Menzil-i **Qartal** qartal qanadı reh-peymâ
21. Kütüb ü Medrese-i Muştafâ Paşa diyerek
Gökbüze menzilini irtesi itdük me‘vâ
22. Nice hayrâta muvaffaq olup ol şâhib-i hayr
Zikr bi’l-hayra sebep olmuş efendim haqqâ
23. Hâzret-i ‘Ârif Efendi ki faqîrûnı ceddi
O ziyâretle müşerref olup itmîş imlâ

24. Biñ yüz dörtde Mışra meger olmuş ‘âzim
Berren ol fâzıl-ı bî-mişl ü ‘adîmü’l-hemtâ
25. Varıcağ Gökbüzeye şıdğ u hülüş ile hemân
Câmi‘ [ü] medrese-i pâkini görmiş bâlâ
26. Hep temâşâ kı lup olmuş müteşerrif yek yek
Kaleme almış o dânende re’îsü’l-fuzalâ
27. Cild-i vâhidde fütühât ile Kânûn temâm
Hatt-ı Yâkût ile bir muşhaf-ı bî-mişl ü bahâ
28. Câmi‘ -i pâk-i Uşûl İbn-i Eşîri bir cild
Ya Şifâsın dağı hîç görmedi İbn-i Sînâ
29. Dağı mânendi bulunmaz kütüb ‘âlîşâna
Tâlibe eylemiş a‘dâd o vezîr-i dânâ
30. Sebeb-i mağfireti olduğına şübhe mi var
Câyını ‘adn-ı berîn ide Cenâb-ı Mevlâ
31. Mişli yok nice kütüb seyri ile sultânum
Buldı dil dîde qarîr olmağ ile nûr u ziyâ
32. Dile düşmüş olalı ma‘ber-i ebnâ-yı sebîl
Dil diyü elsine-i vârid ü şâdırda dilâ
33. Geçilüp çâre nedür keştî-i şevk ile anı
İtdi **Derbendi** maqarr bu dil-i âşüfte-hevâ

34. Andan **İznik**de çekdükde ‘ inân-ı ‘ azmi
İbn-i Eşrefden olup tâlib-i feyz-i taqvâ
35. Eyledüm şıdık u hulûş ile Hudâ şahiddür
Merķad-i Şeyhde devletlü efendime du‘ â
36. İrtesi **Lefke** daħi şoñra **Vezir Hânı**na dek
Rûz-ı âzine **Söğüd** itdi süküti imâ
37. İrtesi sebt ki nev-şehr-i cumâz-ı şânî
Eskişehir varılup ğurrede olduķ ber-câ
38. Anda bir gün oturaķ ‘ âdet imiş sultānum
İktizâ-pişemüz oldu hele işr-i rüfeķâ
39. Üft ü ħiz ile daħi irtesi **Seyyid Ğazî**
Bir gice oldu muţâbâya münâsib me’vâ
40. Merķad-i Ğazî-i mezbürede olduķ rû-mâl
Anda tekrîr-i du‘ â ile olup dest-güşâ
41. Raħmetin eyleyemez dâd-ı Cenâb-ı Bârî
Ba‘ d-ezîn oldu mekân menzil-i **Hüsrev Paşa**
42. Gerçi iķbâl idemez tab‘ -ı bülend ü şūhum
Tâzeye meyli felek itdi pey-â-pey i‘ tâ
43. Hażm idüp çâre nedür yâduma geldi dirler
Zayf buldıĝını yir umdıĝı olmaz meşelâ
44. Leng ü lük ile dil-i zâruma oldu mesken
Bolavadin diyü bir teng maħall-i tenhâ

45. Vâsi' ü's-sâha velî cisri tavîl ammâ kim
Ekl ü şürbe müte' allîk şadedi şorma şehâ
46. Andan **İshâk**luya düşdi kemer-i tâli' imüz
Murg-ı İshâk gibi şubha dek olduk güyâ
47. Andan **Akşehr** diyü şevk ile 'azm itmiş idük
Heves-i râhat ile ey dil-i sürür be-hevâ
48. Aña da baht-ı siyâhum meger 'aks itdi ola
Anda da görmedi gün hâtır-ı şühüm aşlâ
49. Andan **İlgun** diyü bir menzile geldük nâ-geh
Tâb-hâneydi hemân ismi gibi vaqt-i şitâ
50. Vardı dil **Lâzlik**e biñ derd ile nâçiz ü fütâd
Çonya şevki dil-i nâ-şâda velî virdi şafâ
51. İrtesi bâdiye-gerd olduk efendim pür-şevk
Dönerek düşdi derûna heves-i Mevlânâ
52. Gird-bâd ile kerâmetle semâ' a koymış
Çonya şahrâsı semâ' -hânesi olmuş güyâ
53. Şe'lâse gün varup ol şehri-i 'azîmü's-şâna
İbtidâ merkad-i Monlaya çün olduk rehâ
54. İrtesi Hâzret-i Şems ile cenâb-ı şadrı
Merkad-i pâk-i İmâm-ı Beğavîde câna

55. Zîmmet-i himmetüme lâzım olan her zâta
Eyledüm başkaca her birisine hayr du'â
56. Haq kabûl itdigine eylemem aşlâ şübhe
Biñ hülûş üzre du'â itmiş idüm ben zîrâ
57. Ba' d-ezîn **İsmile** gitdük diyerek bismi'llâh
Karabiñarı mekân itdi dil-i pür-sevdâ
58. Şâm mânendi **Eregliye** olup 'âzim-i râh
Bir gün ol cây-ı ferağ-zâda idüp zevk ü şafâ
59. **Ulukışla** ile **Çiftehânı** hiç şorma dile
Yaylakını Ramazanoğlınuñ ise aşlâ
60. Birbirinden mütefâvit degül Allâh bilür
Her birinde niçe zağmetler olupdur peydâ
61. Üçinüñ zağmeti birbirine rağmet oğıdur
Çiftehânınuñ inişi hayli belâdur ammâ
62. Biñ belâ ile gönül **Çakıt**a oldı sâkıf
Daği andan **Adana** şehrine geldük cânâ
63. Bir gün anda oturağ âdet-i enbân sebîl
İstirâhat idüp ol gün orada şubh u mesâ
64. İrtesi oldı **Misis** bendeñe cây-ı ârâm
Ba' d-ezîn **Kurdkulağı** dile oldı me'vâ
65. **Payasa** irtesi geldük ne belâlar çekdük
Daği **Bilân** mağarr oldı ne zağmetle baña

66. İrtesi belde-i zîbende-i **Anṭakiyye**
Oldı ârāmgeh-i zübde-i ḥayl-i fuṣalā
67. Hep ahālîsi güzel zāt-ı şerîf âdemler
Gerçi ‘Âşî şuyını bulmuş efendim ammā
68. **Hâreme** andan **Atârîbe** varup ‘abd-i faḳîr
Ġurrede oldı göñül dâḥil-i şehr-i **Şehbâ**
69. Evvelâ şevket ü ‘izzetlü şeh-i devrāna
Şāniyen cümleye hep itmedeyüz zîkr ü şenā
70. Bâ-ḥüşüs eylerüm Allāh bilür bi’l-iḥlāş
Rûz u şeb zāt-ı şerîfûne kemāl üzre du‘ā
71. Zātuñi şadr-ı sa‘âdetle muḳîm ide hemān
Kılup âfâtdan emîn seni Hâḳ celle ‘alā
72. Cümle evlād u ‘iyālûnle emān üzre idüp
Her umûruña ḳarînüñ ola luṭf-ı Mevlā
73. Nazaruñdan beni dūr itme hemān sultānum
‘İnd-i dâ‘î-i şamîmüñdür efendim ḥaḳḳā
74. Müsteḥaḳḳ-ı keremüñ ‘abd-i ḳadîmüñ Vâḳîf
Ḳâzî-i şehr-i Haleb bende-i Seyyid Yahyā

SONUÇ

Menzil-nâmeler, çeşitli mekânlar arasında yapılan seyahatlerde konaklanılan menziller hakkında yazılmış olan eserlerdir. Bilgi vermek amacıyla manzum ve mensur şekillerde karşımıza çıkan bu türdeki eserlerin büyük çoğunluğu, hac seyahati esnasında İstanbul-Şam-Mekke veya Kahire-Mekke arasında konaklanılan menziller üzerine kaleme alınmıştır. Ancak bu güzergâhlar dışında Vâkîf ve İsmet İbrahim Efendi tarafından İstanbul-Halep arasındaki menziller için de birer menzil-nâme yazılmıştır.

Menzil-nâmelerinin en bariz özellikleri seyahat esnasında yeme-içme, konaklama ve ziyaret edilmesi gereken yerler hakkında birtakım faydalı bilgiler ihtiva etmesi yanında ayrıntıya girilmeden bahsedilen yerlerin belirgin özellikleri üzerinde durulmuş olmasıdır. Bu türde kaleme alınan eserler içinde edebî hüviyete sahip olanlar daha çok manzum şekilde tertip edilenlerdir. Klasik Türk edebiyatında sınırlı sayıda şair tarafından ilgi gören menzil-nâmelerin bir örneğini de Seyyid Yahyâ Vâkîf Efendi yazmıştır.

Vâkîf Efendi'nin 1736 yılında Halep'e kadı atanması üzerine buraya giderken konakladığı menziller hakkında bilgi verdiği eser, 74 beyitten müteşekkildir. Kaside nazım şekliyle ve aruzun *fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Arzuhal suretinde dönemin şeyhülislâmı Seyyid Mustafa Efendi'ye takdim edilen eser her ne kadar kaside formunda yazılmış olsa da klasik kaside düzeninden uzaktır.

İstanbul ile Halep güzergâhındaki 34 menzil hakkında bilgi veren şair, birkaçı dışında zikrettiği menziller hakkında ayrıntılı tavsiflerde bulunmamıştır. Seyahatname özelliği gösteren eserde yer yer menzillerin sahip oldukları tarihî, kültürel ve coğrafi özellikler üzerinde de durulmuştur. Sade bir dile ve samimi bir edaya sahip olan *Halep Menzil-nâmesi*, yazıldığı türe farklı bir örnek teşkil etmesi bakımından önemli olduğu kadar hemen hemen hepsi hac güzergâhındaki menziller için tanzim edilen örneklerinin aksine Halep menzillerini konu edinmesi bakımından ayrı bir öneme haizdir.

Bir mecmua taraması vesilesiyle tespit edilerek ilim âleminin istifadesine sunulan ve klasik Türk edebiyatının içinde neşet ettiği toplumun sosyo-kültürel değerlerini aksettiren menzil-nâme türüne güzel bir örnek teşkil eden *Halep Menzil-nâmesi* üzerine yapılan bu çalışmayla birlikte, hem bu edebî gelenek dâhilinde vücuda getirilen ve çeşitli sebeplerle gün yüzüne çıkamamış sayısız meçhul eserlerden biri daha aydınlığa kavuşturulmuş hem de bu alanda yapılacak olan çalışmalara yeni bir perde aralanmıştır.

KAYNAKÇA

- Akbayar, Nuri (hzl.) (1996). *Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmânî (Yâhud Tezkîre-i Meşâhir-i Osmânî)*, C. 5, İstanbul: Kültür Bakanlığı-Tarih Vakfı Ortak Yayınları.
- Aksoyak, İ. Hakkı (2012). "Nâbî'nin Tuhfetü'l-Haremeyn'inin Edirneli Nâtık'ın Tuhfetü'l-Haremeyn'ine Etkisi: Hikâyeler, Gelenekler, İnanışlar...", *Milli Folklor*, Yıl 24, Sayı 95, s. 9-22.
- Ceyhan, Semih (2010). "Şems-i Tebrîzî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 38, TDV Yayınları, İstanbul. s. 511-16.
- Ceylan, Ömür (2015). *Kuşlar Dîvânı*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Coşkun, Menderes (2002). *Manzum ve Mensur Osmanlı Hac Seyahatnameleri ve Nâbî'nin Tuhfetü'l-Haremeyn'i*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Coşkun, Menderes (2007). *Bosnalı Muhlis'in Manzum Seyahatnamesi Delîlü'l-Menâhil ve Mürşidü'l-Merâhil*, Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Sicill-i Ahval Defteri*, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, BOA 209/16528.
- Donuk, Suat (2017). "Servet Mahlaslı Bir Şaire Mâl Edilen Manzum Bir Hac Seyahatnamesi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 41, s. 13-38.
- Donuk, Suat (2019). "Bursa Enarlı Zaviyesi Şeyhi Seyyid Mehmed Efendi ve Manzum Hac Menâzilnâmesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 28, s. 123-69.
- Efe, Zahide (2020). "Manzum Menzil-nâme Türünde Yazılan İki Eser: İsmet İbrahim Bey ve Seyyid Hâkim'in Menzil-nâmeleri", *Yayım sürecinde olan çalışmada*.
- Ekinci, Ramazan (2018). *Vekâyi'u'l-Fuzâlâ, Şeyhî'nin Şakâ'ik Zeyli*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Elgün, Adnan (2005). *Kâmil, Hayatı-Eserleri ve Menâsik-i Hacc'ı*, SBE. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniv.
- Erdem, Sadık (hzl.) (1994). *Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı, İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks-Sözlük*. Ankara: AKM Yayınları.
- Fatîh Dâvûd (1271). *Hâtimetü'l-Eş'âr*, İstanbul.
- Fethî, *Vasf-ı Menâzil*, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi Yazmaları, 002632-III.
- Göger, Veysel ve Sarıkaya, Hüseyin (2009). "Mora'nın İstirdâdına Dair Bir Kaynak Değerlendirmesi ve Nâdir'in Vâkı'ât-ı Gazavât'ı", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 20, s. 1-32.
- Güngör, Mevlüt (1992). "Begavî, Ferrâ", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 5. İstanbul: TDV Yayınları, s. 340-41.
- İnce, Adnan (hzl.) (2005). *Tezkîretü'ş-Şu'arâ, Sâlim Efendi*, Ankara: AKM Yayınları.
- Kesik, Beyhan (2019). "İsmet İbrahim Bey'in Bilâdiyesi", *5. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, Üsküp/Kuzey Makedonya, 27-30 Haziran. s. 501-513.
- Koyuncu, Fatih (2017). Cûdî'nin Manzum Hac Seyahatnâmesi, *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, Volume 3, Issue 1, s. 177-219.
- Köksal, Seyhan (1993). "Çoban Mustafa Paşa Külliyesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul: TDV Yayınları.

- Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 4156. vr. 39b-40b.
- Müstakîm-zâde Süleymân Sa'deddin (1928). *Tuhfe-i Hattâtîn*, İstanbul.
- Ocak, Ahmet Yaşar (1992). "Battal Gazi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul: TDV Yayınları. s. 204-05.
- Öngören, Reşat (2004). "Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 29, İstanbul: TDV Yayınları. s. 441-48.
- Özcan, Abdülkadir (1989). *Şakaik-i Nu'maniyye ve Zeyilleri*, C. 4-5, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Özcan, Abdülkadir (vd.) (2013). *Târîh-i Râşid ve Zeyli*, İstanbul: Klasik Yayınları.
- Pekolcay, Necla ve Uçman, Abdullah (1993). "Eşrefoğlu Rûmî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul: TDV Yayınları. s. 480-82.
- Sak, İzzet ve Çetin, Cemal (2005). "XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Hac Menzilleri", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 19, s. 199-260.
- Tuman, Mehmed Nâil (2001). *Tuhfe-i Nâilî, Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*, C. II. (hzl. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı), Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Turay, Esra Doğan (2017). "Anadolu Hac Güzergâhı: Antakya Menzili", *Kadim Akademi SBD*, C. 1, S. 2, s. 109-124.
- Üngün, Sevim (1965). "Vahîd Mahtûmî ve Mora Fetih-nâmesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 20, s. 101-116.
- Üngün, Sevim (1966). "Vahîd Mahtûmî ve Mora Fetih-nâmesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 21, s. 63-76.
- Üngün, Sevim (1966). "Vahîd Mahtûmî ve Mora Fetih-nâmesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 22, s. 169-80.

